

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AKRABA EVLİLİĞİ KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYİ VE EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI

Engin Şenel^{1*}, Ceren Şahin², İclâl Süslü³, Hüseyin Güntürkün⁴

¹Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı, Bahçelievler 06490, Ankara

²Başkent Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Bahçelievler 06490, Ankara

³Nahit Menteşe Lisesi, Yeni Bayındır Mahallesi, 105. Sokak No:15, Mamak, Ankara

⁴Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Bahçelievler 06490, Ankara

Özet

Türkiye’de halen yaygın olan akraba evliliği tıbbi, sosyolojik ve ekonomik olarak ciddi bir sorundur. Kesitsel tipte olan bu çalışmada amaç 309 lise öğrencisinin akraba evliliği hakkında yaklaşımlarını ve bilgilerini değerlendirmektir. Sonuç olarak halka sağlık eğitimi verilerek akraba evliliklerinin olumsuz sonuçları hakkında toplumun bilinç düzeyi artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Akraba evliliği, lise, öğrenci, bilgi düzeyi, eğilim

A STUDY ON THE LEVELS OF KNOWLEDGE AND APPROACHES OF THE HIGH SCHOOL STUDENTS RELATED TO CONSANGUINEOUS MARRIAGE

Abstract

Consanguineous marriage, that is still common in Turkey, is a serious medical, social and economical problem. In this cross-sectional study we aimed to determine the approach and the levels of knowledge of the sample size of 309 high school students about consanguineous marriage. In conclusion, this study suggests that steps should be taken to inform people about the problems of consanguineous marriage through community health training.

Key Words: Consanguineous marriage, high school students, level of knowledge, approach

* E-posta: enginsenel@enginsenel.com

1. Giriş

Gelişmiş ülkelerde azalmasına karşın, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde akraba evliliği halen yaygın bir evlilik türüdür. Orta Doğu, Hindistan ve Afrika ülkelerinde bütün evliliklerin % 25 – 61'i akraba evliliği iken, Türkiye'de bu oran, % 20 olarak saptanmıştır [1]. Arap ülkelerinde geleneksel olarak yaygındır [2].

Kırsal kesimde akraba evliliği, genellikle kentsel yerleşim yerlerinden daha sık görülür. Suriye'de yakın dönemde yapılan bir araştırmada, akraba evliliği oranı kentsel yerleşimde % 30,3; kırsal kesimde % 35,4 olarak bulunmuştur [3].

Türkiye'deki akraba evliliklerinin de % 70 oranında birinci derece akrabalar arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir [4, 5]. Akraba evliliği Türkiye için, tıbbi, sosyolojik ve ekonomik bir sorundur [5, 6]. Türkiye'de akraba evliliği ile yapılan araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Şanlıurfa kırsalında yapılan bir çalışmada ise % 37'si birinci derece olmak üzere, % 49,6 oranında akraba evliliği saptanmıştır [7]. Antalya'da bu oran kentsel bölgede % 28,3; kırsal bölgede %39,3 olarak bulunmuştur[8]. Manisa'da % 13 [9], Trabzon'da % 20 [10] ve Diyarbakır'ın geceköndü bölgesinde % 48,6 oranında akraba evliliği tespit edilmiştir [11]. 1992 yılında yapılan bir çalışmada Türkiye genelinde akraba evliliğinin bütün evlilikler içinde % 20,9 oranında olduğu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise bu oranın % 32,8'e yükseldiği saptanmıştır [11].

Akraba evlilikleri, resesif genlerin sebep olduğu hastalıkların artışına neden olmakta; bu nedenle konjenital anomali, bebek ve çocuk ölümleri, zihinsel engellilik sıklığının akraba evliliklerinde daha yüksek olduğu belirtilmektedir [1]. Fas'ta yakın dönemde yapılan bir çalışmada, bütün evlilikler içinde akraba evliliği oranının % 15,25 olduğu ancak otozomal resesif hastalıklı çocukların görüldüğü ailelerde bu oranın % 59,09'a çıktığı saptanmıştır[2].

Akraba evliliğinin zararları hakkında küresel, başarılı bir bilinçlendirme programı halen mevcut değildir. Birçok geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde akraba evliliği günümüzde de yüksek oranda yer almaktadır. İran'da 2009 yılında yapılan ve 1979'dan beri üç kuşağın incelendiği çalışmada akraba evliliği oranının azalmak yerine % 8,8'den % 19'a yükseldiğini saptanmıştır [12]. Halen dünyada bir milyar insanın yaşadığı geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde evliliklerin % 20 ile % 50'den fazlası akraba evliliğidir [13].

Bu kesitsel çalışmada, Türkiye'de evlilik çağına en yakın dönemde olan lise son sınıf öğrencilerinin (Ankara Keçiören Lisesi, 11. Sınıf) tümü üzerinde akraba evlilikleri ile ilişkili bilgi düzeylerini ölçen ve eğilimlerini sorgulayan bir araştırma sunulmaktadır.

1.1. Tanımlar

1.1.1. Akraba kelimesi ve akrabalık

Akraba kelimesi Arapça “kurb” ve “karib” kelimelerinden gelmektedir [14]. Arapçada akraba, “soy”, “kan” ya da evlilik yoluyla birbirine yakın olan kimselere denir [14, 15]. Türk kültürü içinde kullanılarak bir kavram haline gelen akraba sözcüğü aynı zamanda antropoloji sosyoloji, etnoloji gibi disiplinlerin önem verdiği konu olmuştur. Akraba kelimesi genel olarak kan ve evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseleri tanımlamak için kullanılmaktadır [16].

1.1.2. Akraba evliliği

Akraba evliliği eşler arasında kan bağı bulunması yani aynı atadan gelme durumudur. Üç tür akraba evliliği tanımlanabilir [15, 16]:

1.1.2.1. Birinci derece akraba evliliği:

- Paralel Kuzen Evliliği: Aynı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliğidir. Teyze çocukları arasındaki evlilik buna bir örnektir.
- Çapraz kuzen evliliği: Ayrı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliğidir. Hala, dayı çocukları arasındaki evlilik buna bir örnek teşkil eder. Bu tür evlilikler ister ilkel ister modern olsun hemen her toplumda tercih edilmektedir. Aslında çapraz ve paralel kuzen evlilikleri arasında genetik ve soyaçekim açısından fark yoktur Soy bağı ve soy kavramına göre erkek ve kız kardeşler aynı soydan sayılmaktadır. Bu nedenle aynı cinsten kardeşlerin çocuklarınınki dış evlilik olarak kabul edilmektedir.

1.1.2.2. İkinci derece akraba evliliği: Kardeş torunları arasındaki evliliklerdir.

1.1.2.3. Üçüncü derece akraba evliliği:

- a. Kardeş torunu – kardeş çocuğu
- b. Daha uzak akrabalarla yapılan evlilikler

1.2. Akraba evliliği yapılmasının sebepleri [5, 15, 16]

- a. Malın bölünmemesi: mevcut mal ve paranın akraba çevrelerinin dışına çıkmaması gibi ekonomik bir amaç güdülmektedir.
- b. Başlık parasının azalması: yapılan araştırmalar göstermiştir ki akrabalar arası evlilik başlığın yaygın ve miktarca yüksek olduğu köylerde daha yaygındır.
- c. Birbirini yakından tanıyor olmak: Akraba olan kız ya da erkek iyi tanındığı için tercih edilir.
- d. Ekonomik yardımlaşma
- e. Coğrafi konum
- f. Üvey çocukların bakımı
- g. Diğer

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın yapıldığı tarihte (24 Haziran 2006) Keçiören Lisesi'nde toplam 343 on birinci sınıf öğrencisi kayıtlıydı. Bunlardan 309'u araştırmanın yapıldığı tarihte okulda bulunmaktaydı ve bu öğrenciler araştırma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın gerçekleşme oranı %90,0'dır. Bir kişi, anket sorularını uygun olmayan şekilde yanıtlamıştır ve analiz dışında bırakılmıştır. Keçiören Lisesi müdüründen anket uygulamak için izin alınmış, saptanan gün ve saatte okula gidilmiştir. Anket, sınıflarda iki doktor, bir biyolog ve öğretmenler tarafından gözlem altında, eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflarda yaklaşık 45 dakika süren anket ve formların toplanması sonrası değerlendirme aşamasına geçilmiştir.

Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan anket formları toplam 38 soru içermekte olup, bu soruların hepsi kapalı uçludur. Anket formları hazırlandıktan sonra, özel bir dershanenin lise son sınıf öğrencilerinde ön deneme uygulanmıştır. Gözlem altında 45 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen ön deneme ışığında gerekli düzeltmeler yapılmış ve anket formu son şeklini almıştır. Anketin tamamlanma süresi ortalama 32 dakika olarak saptanmıştır. Araştırma için gerekli izinler alınmıştır. İsteyen öğrenciler ankete katılmamıştır.

Çalışmaya ait verilerin istatistiksel analizi, SPSS 16.0 (SPSS Inc. Chicago, Illinois) ve MedCalc 10.4 (MedCalc Software, Mariakerke, Belçika) isimli istatistik paket programları kullanılarak yapılmıştır.

3. Bulgular

Ankara Keçiören Lisesi'nde 11. sınıfta eğitim gören ve çalışmaya dâhil edilen 309 öğrencinin sosyodemografik özellikleri Çizelge 1a ve 1b'de sunulmuştur. Öğrencilerin anne ve babalarının demografik özellikleri Çizelge 2a ve 2b'de verilmiştir.

Çizelge 1a. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri (Haziran 2006, Ankara)

	Sayı	Yüzde
Yaş		
15-16	236	76.6
17-19	72	23.4
Cinsiyet		
Erkek	140	45.5
Kadın	168	54.5
Doğduğu Coğrafi Bölge		
İç Anadolu	262	85.1
Güney Doğu Anadolu	7	2.3
Doğu Anadolu	9	2.9
Karadeniz	8	2.6
Akdeniz	10	3.2
Ege	5	1.6
Marmara	7	2.3

En Uzun Yaşadığı Bölge		
İç Anadolu	286	92.9
Güney Doğu Anadolu	2	0.6
Doğu Anadolu	6	1.9
Karadeniz	4	1.3
Akdeniz	5	1.6
Ege	2	0.6
Marmara	3	1.0
En Uzun Yaşadığı Yerleşim Birimi		
Köy	19	6.2
İlçe	97	31.5
İl	192	62.3
Toplam	308	100.0

Çizelge 1b. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri (Haziran 2006, Ankara)

Yaşadığı ev ailesinin mi		
Evet	218	70.8
Hayır	90	29.2
Evde anne-baba-çocuk dışında yaşayan		
Var	29	9.4
Kardeş sayısı		
0	14	4.5
1	109	35.4
2+	185	61.1
Toplam	308	100.0

Çizelge 2a. Keçiören Lisesi 11. Sınıf Öğrencilerinin anne ve babalarının sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı (Haziran 2006, Ankara)

	Anne		Baba	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yaş				
30-34	53	17.2	10	3.2
35-39	158	51.3	82	27.6
40-44	60	19.5	130	42.3
45-49	26	8.5	51	16.6
50-54	10	3.2	20	6.6
55+	1	0.3	12	3.7
Meslek				
Ev hanımı	274	89.0	-	-
İşçi	4	1.3	87	28.2
Memur	14	4.5	75	24.4
Emekli	7	2.3	39	12.7
Esnaf	-	-	69	22.4
Diğer	9	2.5	38	12.3
Toplam	308	100.0	308	100.0

Çizelge 2b. Keçiören Lisesi 11. Sınıf Öğrencilerinin anne ve babalarının sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı (Haziran 2006, Ankara)

Öğrenim Durumu	Anne		Baba	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okur-yazar Değil	37	12.0	11	3.6
Okur-yazar	11	3.6	14	4.5
İlkokul mezunu	140	45.5	79	25.6
Orta okul mezunu	56	18.2	71	23.1
Lise mezunu	53	17.2	91	29.5
Üniversite mezunu	11	3.6	42	13.6
Doğum yeri				
İç Anadolu	217	70.5	215	69.8
Güney Doğu Anadolu	4	1.3	15	4.9

Doğu Anadolu	31	10.1	27	8.8
Karadeniz	36	11.7	28	9.1
Akdeniz	8	2.6	14	4.5
Ege	6	1.9	4	1.3
Marmara	6	1.9	5	1.6
Toplam	308	100.0	308	100.0

Çizelge 3. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin genel akrabalık bilgileri ve akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

	Sayı	Yüzde
Anne-baba akrabalığı		
Yok	224	72.7
Amca-hala-dayı-teyze çocukları	42	13.6
Kardeş torunları	11	3.6
Daha uzak akraba	25	8.1
Bilgisi yok	6	1.9
Akrabalar arası akrabalık		
Var	165	53.5
Yok	63	20.5
Fikri yok	80	26.0
Akraba evliliği hakkında düşünce		
Doğru buluyor, onaylıyor	23	7.5
Yapılmasa daha iyi diyor	55	17.9
Doğru bulmuyor ama olabilir	69	22.4
Tamamen karşı	148	48.1
Fikri yok	13	4.2
Avrupa Ülkelerinde Akraba Evliliği Türkiye'den...		
Fazladır	14	4.5
Benzerdir/Aynıdır	27	8.8
Azdır	267	86.7
Toplam	308	100.0

Çizelge 4. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin akraba evliliği ile ilgili bilgi düzeyleri (Haziran 2006, Ankara)

Akraba evliliği sonucu doğan çocuk;	Evet		Hayır		Fikri Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Daha sağlıklıdır	23	7.5	237	76.9	48	15.6
Bedensel özürlülük riski artar	240	77.9	42	13.6	26	8.4
AIDS riski artar	60	19.5	70	22.7	178	57.8
Romatizma riski artar	59	19.2	55	17.9	194	63.0
Ölüm oranı daha fazladır	164	53.2	35	11.4	109	35.4
Kalp hastalığı riski daha fazladır	113	36.7	41	13.3	154	50.0
Sinüzit riski daha fazladır	60	19.5	64	20.8	184	59.7
Şişmanlık riski daha fazladır	74	24.0	57	18.5	177	57.5
Çocuk felci riski artar	160	51.9	43	14.0	105	34.1
Zihinsel özürlülük riski artar	193	62.7	42	13.6	73	23.7
Türkiye'de akraba evliliği;						
Sıktır	215	69.8	40	13.0	53	17.2
Bölgelere göre farklılık gösterir	219	71.1	37	12.0	52	16.9
Doğu bölgelerinde daha sıktır	201	65.3	42	13.6	65	21.1
Kırsal bölgelerde daha azdır	109	35.4	93	30.2	106	34.4
Giderek azalmaktadır	115	37.3	85	27.6	108	35.1
Özendirilmelidir	81	26.3	145	47.1	82	26.6
Genellikle aile içi mal varlığını korumak için yapılır	148	48.1	66	21.4	94	30.5

Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin doğum yerleriyle akraba evliliği hakkındaki düşünceleri karşılaştırılmıştır. Çizelge 5'te görüldüğü üzere, doğum yeri İç Anadolu Bölgesi olan öğrencilerin % 91,3 ü akraba evliliğini doğru bulmamasına rağmen % 8,7 gibi küçümsenmeyecek bir bölümü doğru bulmaktadır. Buna karşın diğer bölgeler de doğru bulan öğrenci sayısı %2,32' dür. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0,001$).

Çizelge 5. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin doğum yerlerine göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

Doğum yeri	Akraba evliliği hakkındaki düşünceler					
	Doğru buluyor		Doğru bulmuyor		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İç Anadolu	22	8.7	230	91.3	252	85.4
Diğer	1	2.3	42	97.7	43	14.6
Toplam	23	7.8	272	92.2	295	100.0

* Fikir beyan etmeyenler değerlendirilmeye alınmamıştır.

İç Anadolu ve diğer bölgelerde doğan öğrencilerin akrabaları arasında akraba evliliği görülme yüzdeleri birbirine yakındır. Bu sonuç anket yapılan okulda diğer bölge doğumlu öğrenci sayısı az olduğundan bölgelerin bu nedenle teker teker incelenememesinden kaynaklanmaktadır (Çizelge 6).

Çizelge 6. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin doğum yerlerine göre akrabaları arasında akraba evliliği

Doğum yeri	Akrabalar arasında akraba evliliği							
	Var		Yok		Bilmiyor		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İç Anadolu	144	55.0	53	20.2	65	24.8	262	85.1
Diğer	21	45.7	10	21.7	15	32.6	46	14.9
Toplam	165	53.6	63	20.5	80	26.0	308	100.0

Erkeklerden “fikrim yok” diyenler, kadınlardan anlamlı olarak fazladır ($p < 0,001$). Erkeklerden “doğru değil” diyenler ise kadınlardan anlamlı olarak azdır ($p < 0,05$) (Çizelge 7).

Çizelge 7. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

Doğum yeri	Akraba evliliği							
	Doğrudur		Doğru değildir		Fikri yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Erkek	16	11.4	113	80.7	11	7.9	140	45.5
Kadın	7	4.2	159	94.6	2	1.2	168	54.5
Toplam	23	7.5	272	88.3	13	4.2	308	100.0

Öğrencilerin en uzun yaşadıkları coğrafi bölge ve akraba evliliklerini doğru bulma yüzdeleri Çizelge 8’de verilmiştir. En uzun yaşadığı coğrafi bölge İç Anadolu Bölgesi olan öğrencilerin % 8,4’ü akraba evliliğini doğru bulurken, diğer bölgelerde hayatının en uzun dönemini yaşayanlarda akraba evliliğini doğru bulan yoktur.

Çizelge 8. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin en uzun yaşadığı coğrafi bölgeye göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

En uzun yaşadığı bölge	Akraba evliliği hakkındaki düşünce							
	Doğrudur		Doğru değildir		Toplam			
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
İç Anadolu	23	8.4	252	91.6	275	93.2		
Diğer	0	0.0	20	100.0	20	6.8		
Toplam	23	7.8	272	92.2	295	100.0		

* Fikir beyan etmeyenler değerlendirilmeye alınmamıştır.

Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim birimine göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri Çizelge 9’da sunulmuştur.

Çizelge 9. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin en uzun yaşadığı yerleşim birimine göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

Yerleşim birimi	Akraba evliliği hakkındaki düşünce							
	Doğrudur		Doğru değildir		Fikri yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Köy	1	5.3	16	84.2	2	10.5	19	6.2

İlçe	8	8.2	85	87.6	4	4.1	97	31.5
İl	14	7.3	171	89.1	7	3.6	192	62.3
Toplam	23	7.5	272	88.3	13	4.2	308	100.0

Çizelge 10'da öğrencilerin kardeş sayılarına göre anne-baba akrabalıkları vermiştir. En yüksek anne-baba akrabalığı, 2 ile 4 kardeşi olan öğrencilerde saptanmıştır (% 26,8). Ancak bu oran, istatistiksel olarak diğer gruplardan anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Çizelge 10. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin kardeş sayılarına göre anne baba akrabalığı (Haziran 2006, Ankara)

Kardeş sayısı	Anne baba arasında akrabalık					
	Yok		Var		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
0-1	91	75.2	30	24.8	121	40.1
2-4	123	73.2	45	26.8	168	55.6
5+	10	76.9	3	23.1	13	4.3
Toplam	224	74.2	78	25.8	302	100.0

Keçiören Lisesi 11. Sınıf öğrencilerinin anne ve baba eğitim düzeylerine göre anne baba akrabalığı dağılımını gösteren tabloda okuryazar olmayan babaların 3'ünde (%27,3), okuryazar, ilköğretim ve ortaokul mezunu babaların 47'si (%29,6), lise ve yüksek okul mezunu babaların 28'i (%21,2) akraba evliliği yapmıştır. Okuryazar olmayan annelerin 16'inde (%44,4), okuryazar, ilköğretim ve ortaokul mezunu annelerin 51'i (%25,1), lise ve yüksek okul mezunu annelerin 11'i (%17,5) akraba evliliği yapmıştır (Çizelge 11).

Çizelge 11. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre anne-baba akrabalığı (Haziran 2006, Ankara)

Anne Eğitim düzeyi	Anne baba arasında akrabalık					
	Yok		Var		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	20	55.6	16	44.4	36	11.9
Okuryazar – İlköğretim	152	74.9	51	25.1	203	67.2
Orta Okul mezunu						
Lise – Yüksek Öğrenim	52	82.5	11	17.5	63	20.9
Toplam	224	74.2	78	25.8	302	100.0

Baba eğitim düzeyi ve anne-baba akrabalığı arasındaki ilişki Çizelge 12'de sunulmuştur.

Çizelge 12. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre anne-baba akrabalığı (Haziran 2006, Ankara)

Baba Eğitim düzeyi	Anne baba arasında akrabalık					
	Yok		Var		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	112	70.4	47	29.6	159	52.6
Okuryazar – İlköğretim mezunu	8	72.7	3	27.3	11	3.6
Lise – Yüksek Öğrenim	104	78.8	28	21.2	132	43.7
Toplam	224	74.2	78	25.8	302	100.0

Aile tipi (çekirdek veya geniş) ile öğrencilerin akraba evliliğini doğru bulup bulmadığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır (Çizelge 13).

Çizelge 13. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin aile yapısına göre akraba evliliği hakkındaki düşünceleri (Haziran 2006, Ankara)

Aile tipi	Akraba evliliği hakkındaki düşünce					
	Doğru buluyor		Doğru bulmuyor		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Çekirdek	21	8.0	241	92.0	262	90.3
Geniş	2	7.1	26	92.9	28	9.7
Toplam	23	7.9	267	92.1	290	100.0

Akrabaları arasında akraba evliliği olan öğrencilerin % 30,8'inde anne-baba akrabalığı mevcuttur. Akrabalarında akrabalık olmayanlarda ise bu oran sadece % 17,5'tir (Çizelge 14).

Çizelge 14. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin akrabalar arasında akraba evliliği ile anne-baba arasında akrabalık ilişkisi (Haziran 2006, Ankara)

Akrabalar arasında akraba evliliği	Anne baba arasında akraba evliliği					
	Yok		Var		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Var	110	69.2	49	30.8	159	52.6
Yok	52	82.5	11	17.5	63	20.9
Bilmiyor	62	77.5	18	22.5	80	26.5
Toplam	224	74.2	78	25.8	302	100.0

"Akraba evliliği sonucu doğan çocuk daha sağlıklıdır" hükmüne "yanlıştır" diyen kız öğrenci oranı erkeklerden anlamlı olarak daha fazladır (%79,8) ve yine bu cümle hakkında "fikrim yok" diye yanıt veren kız öğrenci oranı erkek öğrencilerden anlamlı olarak daha azdır (Çizelge 15).

Çizelge 15. Keçiören Lisesi 11. sınıf öğrencilerinin akraba evliliği hakkındaki bilgi düzeyini değerlendiren 1. soruya verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı (Haziran 2006, Ankara)

Cinsiyet	Akraba Evliliği Sonucu Doğan Çocuk Daha Sağlıklıdır							
	Evet		Hayır		Fikri yok		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Erkek	12	8.6	103	73.6	25	17.9	140	45.5
Kadın	11	6.5	134	79.8	23	13.7	168	54.5
Toplam	23	7.5	237	76.9	48	15.6	308	100.0

4. Tartışma

Akraba evliliği, ülkemiz için halen önemli bir sorundur [7, 9, 16]. Ülkemizde akraba evliliği oranını araştırmak için çok az sayıda çalışma yapılmıştır [7, 9, 17]. Yapılan çalışmalar genellikle nüfus sayımları sonrasında sadece sınırlı bir bölgeyi kapsayabilen çalışmalar olabilmektedir. Akraba evliliği ile ilgili öğrencilerin bilgi düzeyini ölçen bir çalışma ise literatürde bulunmamaktadır. Bu araştırmada, lisede eğitim gören öğrencilerin akraba evliliği ile ilgili bilgi düzeyleri ve demografik ve ailesel özelliklerine göre eğilimleri araştırılmıştır.

Çalışmamızda erkek ve kız öğrencilerin eğilimleri arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre istatistiksel olarak daha az oranda akraba evliliğini yanlış bulması ve daha yüksek oranda fikir beyan etmemesi erkeklerin bu konuya ilgisinin ve duyarlılığının kız öğrencilere göre daha az olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla konuyla daha fazla ilgilendiklerini ve/veya daha fazla bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Bu sonucun olası sebebi, akraba evliliği olumsuz sonuçlarının ve yüklerinin kadının omuzlarına daha çok binecek olmasıdır. Akraba evliliği sebepleri olan "malın bölünmemesi", "başlık parasının azalması", "gelinin iyi tanınması" gibi sebeplerin erkeklerin lehine olması bu sonucun diğer bir sebebi olabilir. Doğan konjenital anomalili çocukların bakımı ve psikolojik ve sosyal gereksinimlerinin toplumumuzda primer olarak anne tarafından karşılanması gibi gerçekler, erkeklerdeki ilgisizliğe sebep olmuş olabilir.

Doğum yeri İç Anadolu Bölgesi olan öğrencilerin diğer bölgelerde doğanlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek oranda akraba evliliğini doğru bulmaları muhtemelen İç Anadolu bölgesindeki küçük, geleneksel, akraba evliliğinin fazla olduğu birimlerde yetişen öğrenci ailelerinin öğrenciler üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmamızda tespit edilen verilerden öğrencilerin büyüme ve gelişme çağını geçirdiği en uzun birimin onların sosyo-kültürel olaylara bakış açısını etkilediği görülmektedir. Yaşamının en uzun bölümünü İç Anadolu da geçirenlerin %8,4'ü akraba evliliğini doğru buluyorken en uzun yaşadığı bölge diğer bölgeler olan öğrencilerin hiçbiri bu görüşe katılmamıştır. Yine öğrencilerin çok büyük bir bölümünün en uzun yaşadığı yerin İç Anadolu olması ve diğer bölgelerden katılımcıların az olması sonucu kuşkusuz etkilemiştir. En uzun yaşadığı coğrafi bölge İç Anadolu olmayan öğrenci sayısı fazla olabilseydi belki daha sağlıklı karşılaştırma imkânı olabilecekti.

Köyde yaşayanların akraba evliliğini doğru bulma oranının ilçede ve ilde yaşayanlardan anlamlı olarak daha düşük olması başta şaşkıncı gibi görünse de bunun sebebi köyde yaşayanların akraba evliliğini doğru bulmama yüzdesinin fazla olmasından değil fikri olmayanların yüzdesinin fazla olmasındandır.

Kardeş sayısının öğrencilerin anne ve babalarının akraba olup olmaması üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Akraba evliliği yapan ailelerin büyük çoğunluğu geleneksel aile kökenlerinden geldiği için daha çok çocuk sahibi olmaları beklenirdi. Ancak yapılan araştırmamız sonuçlarına göre istatistiksel olarak çocuk sayısı ile akraba evliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi arttıkça anne-baba arasında akraba evliliği oranlarında istatistiksel olarak belirgin düşme görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyindeki artışın anne-baba akrabalığında istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Buradan çıkarılacak en yalın ve önemli sonuç, anne-baba akrabalığında etkili olanın babanın eğitim düzeyi olduğudur. Ataerkil bir toplumda da bu, beklenen bir sonuçtur.

Aile tipi ister geniş, ister çekirdek olsun öğrencilerin akraba evliliği hakkındaki düşüncelerini değiştirmemektedir. Akrabaları arasında akraba evliliği olanlarda anne babası arasında akraba evliliği olanlar, anne babası arasında akraba evliliği olmayanlara göre daha fazladır. Akraba evliliğinin kuşaklar arasında özendirilmesi bunun temel sebebi olabilir.

Akraba evliliğinin geleneksel, töresel ve örfi nitelikli kültürel boyutları da vardır. Ailelerin içlerine yabancı sokmak istememeleri, akrabalık ruhunun, dayanışmasının dışarıdan birinin etkisi ile bozulacağı inancı kişilerde mevcuttur [15, 16]. Bu düşüncelerin çocuklara aktarılması bu çocukların da akraba evliliği yapmasına sebep olmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Akraba evliliği ile ilgili toplumsal bilinçlenmeyi sağlamak, ülke çapına yayılan, daha geniş katılımlı çalışmalarla ve ancak kontrollü ve düzenli eğitim ile mümkün olabilecektir. Lise öğrencilerine yönelik akraba evliliği konusunda eğitici çalışmaların yapılması, eğitici ve öğretici ders ve faaliyetlerin eğitim ve öğretim müfredatına eklenmesi gerekmektedir. Anne ve baba adaylarının eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, anne ve baba adaylarına akraba evliliği konusunda halk eğitimi verilmesi, toplumda akraba evliliği konusunda eğitime yönelik etkili yöntemler geliştirilmesi önerilir.

Akraba evliliklerinden kaçınılmadığı ve bu konuda anlamlı bir bilgi düzeyine sahip olunamayan bölgelerde genetik danışmanlık hizmetlerinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Akraba evliliği yapanlara danışmanlık hizmeti verilmesi ve akraba evliliğinin nedenleri ve sonuçları hususunda daha ileri düzey araştırmaların yapılması ve bu tür araştırmaların teşvik edilmesi diğer gerekliliklerdir. Bu konuya eğilerek neonatal ve postneonatal ölüm hızlarının düşürülmesinde başarı sağlanabilir.

Kaynaklar

- [1] Boden, M. A. The Creative Mind: Myths and mechanisms, Basic Books, New York, 1992.
- [2] Barron, E. "Putting creativity to work", The Nature of Creativity: Contemporary psychological perspectives, R. J. Sternberg (Ed.), Cambridge University Press, New York, 1988.
- [3] Guilford, J. P. "The structure of intellect", Psychological Bulletin, 53, 267-293, 1956.
- [4] Barron, E. Creative Person and Creative Process, Holt, Rinehart & Winston, New York 1969.

- [5] Torrance, E. P. Torrance Tests of Creative Thinking: manual for scoring and interpreting results, Bensenville, Scholastic Testing Service Inc., 1990.
- [6] Ülgen, G. “Yaratıcılık ve Eğitim”, Yaşadıkça Eğitim Dergisi, Sayı:13, 1990.
- [7] Yavuzer, H. Yaratıcılık, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989.
- [8] Sungur, N. Yaratıcı Düşünce, Evrim Yayınevi, İstanbul. 1997.
- [9] Kırıçoğlu, O. T. Sanatta Eğitim: Görmek, öğretmek, yaratmak, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002.
- [10] San, İ. Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 181, Tisa Matbaası, Ankara, 1981.
- [11] Davaslıgil, Ü. “Yaratıcılık ve Oyun”, Eğitim ve Bilim, 71, 24-32, 1989.
- [12] Kale, N. (1993). “Üç düşünsel yeti: Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme”, Yaşadıkça Eğitim, 28, 1993.
- [13] Rıza, E. T. Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2001.
- [14] Craft, A. “The Limits to Creativity in Education: Dilemmas for the Educator”, British Journal of Educational Studies, 51, No. 2, 113-127, 2003.
- [15] The UK National Advisory Committees Report (DfEE), All our futures: Creativity, culture and education, 1999.
- [16] Keç, M. F. Anasınıfı ve ilköğretimin Birinci Sınıflarında Görev Yapmakta olan Öğretmenlerin Yaratıcı Eğitim ve Uygulamaları Konusundaki Görüşleri (Elazığ ili örneği), Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2001.
- [17] Dündar, H. İlköğretim okullarında öğrenci yaratıcılığını geliştirmede yönetici ve öğretmen görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2003.
- [18] Uzman, E. Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü 2003.
- [19] Lim, S. & Smith, J. “The Structural Relationships of Parenting Style, Creative Personality, and Loneliness”, Creativity Research Journal, 20(4), 412–419, 2008.
- [20] Kharkhurin, A. V. & Motalleebi, S. N. S. “The Impact of Culture on the Creative Potential of American, Russian, and Iranian College Students”, Creativity Research Journal, 20(4), 404–411, 2008.
- [21] Kağıtçıbaşı, Ç. Cultural Values and Population Action Program: Turkey. UNESCO Report, İstanbul, 1977.
- [22] Kağıtçıbaşı, Ç. “Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change”, Cross-cultural perspectives: Nebraska symposium on motivation, 1989, J. Berman (Ed.), 135–200, Lincoln, NE: Nebraska University Press, 1990.
- [23] Kağıtçıbaşı, Ç. Family and human development across cultures: A view from the otherside. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1996a.
- [24] Kranyik R. D. & Bartlett A. W. “Creativity and the Elementary-School Teacher”, The Elementary School Journal, 66 (1), 2-9, 1965.
- [25] Paker, O. K. Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin ve Laikliğin Sosyal Temsilleri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.